

Björnar på himlen?

De flesta av oss känner igen Karlavagnen på natthimlen. Det mer officiella namnet på den här stjärnbilden är Stora Björn eller på latin *Ursa Major*. Kärt barn har många namn heter det ju.

Själv föredrar jag att kalla den just Karlavagnen, för de där sju stjärnorna bildar en figur som man med lite fantasi kan få till en barnvagn. Om man drar en tänkt linje uppåt från de två stjärnorna som bildar slutet på själva vagnsdelen (alltså snett uppåt höger från den högra delen av bilden nedan) ungefär 4-5 gånger avståndet mellan de båda så hamnar man på Polstjärnan (*Polaris*). Den är en ganska obetydlig stjärna, men eftersom den står nästan rakt i norr så har den under historien varit väldigt viktig som navigationshjälp för sjöfarare. När du väl har lokaliserat Polstjärnan kan du lägga märke till att den ingår i en stjärnbild som ser likadan ut som Karlavagnen, fast mindre. Det är Lilla Karlavagnen, Lilla Björn eller *Ursa minor*. Polstjärnan är den yttersta delen av handtaget i den "barnvagnen".

När jag var liten undrade jag alltid hur i allsin dar man lyckats få de där stjärnorna till att likna en björn. Björnar har ju bara en liten stump till svans och den där på himlen har ju en svans som är mycket längre än själva kroppen. Det fanns inget

WIKIMEDIA

Göran Schmidt civ.ing. (kemiteknik), biolog, lärare, skolledare, numera föreläsare och ordförande i Genesis. Webbplats: gschmidt.se Mail: ordforande@genesis.nu

internet på den tiden som kunde ge mig svar på det. Idag kan man läsa sig till¹ att det fanns en gammal romersk legend som handlade om guden Jupiter (Zeus) som var otrogen mot sin hustru Juno tillsammans med en vacker prinsessa som hette Kallisto som sedan födde honom en son som hette Arkas. Juno blev så arg att hon förvandlade Kallisto till en björn. En gång när Arkas var ute och jagade så träffade han på björnen Kallisto. Han skulle precis skjuta den (Kallisto) när Jupiter upptäckte vad som höll på att ske. Snabbt som ögat räddade han Kallisto genom att förvandla Arkas till en lite mindre björn. För att förhindra att Juno skulle hitta på något ännu värre så tog Jupiter tag i båda björnarnas svansar och slungade upp dem på stjärnhimlen. Det var då svansarna blev så hiskeligt långa. Det kan man ju förstå. Juno blev förstås sur när hon insåg vad Jupiter gjort så hon såg till att binda fast båda björnarna i Polstjärnan så att de aldrig skulle få lov att vila sig i havet (under horisonten). Det är därför man ser både Lilla och Stora björn på natthimlen oavsett vilken tid på natten man är uppe och tittar. Så var det med det.

Historien som sådan är väl aningen långsökt, men det finns en intressant sak med det här. Vilka figurer vi tycker oss se i en handfull stjärnor är nämligen väldigt godtyckligt. Där en person tycker sig se en björn kan en annan se en älg. Ytterligare en annan kan se en nyckelpiga och en fjärde person en cykel. I det här fallet såg de gamla romarna tydligen två björnar med sjukligt långa svansar. Men det anmärkningsvärda i det här fallet är att även finnar, araber, fenicier, perser, invånarna i nordligaste Asien och till och med vissa stammar bland Nordamerikas urbefolkning också såg långsvansade björnar i de här båda stjärnbilderna. Att några länder i Mellanöstern samsades om en berättelse liknande den här ovan är kanske inte så konstigt – men Nordasiater och Amerikas urbefolkning?!

Nu visar det sig faktiskt att det här fenomenet inte är begränsat bara till björnar. En annan stjärnbild där förhållandet är snarlikt är den karlavagnsliknande men pyttelilla stjärnbild som kallas Plejaderna, Sjustjärnorna² eller De Sju systrarna. Eftersom det bara är sex stjärnor som går att urskilja med blotta ögat är det märkligt att kulturer från vitt skilda delar av världen ändå refererar till dem som just sju. Det gäller inte minst ett flertal uråldriga legender hos Australiens ursprungsbefolkning som också refererar till dem som sju systrar. 1881 noterade R.G. Haliburton: *"...men likväl, vare sig det handlar om civiliserade eller ociviliserade raser i Europa, Indien, Kina, Japan, Amerika eller Afrika så betraktas denna obetydliga grupp inte bara som sju stjärnor, utan vad som är mer förvånande, De sju stjärnorna, fast man kan tycka att de mycket ljusstarkare stjärnorna i Stora Björn borde förtjäna den titeln."*³

Kan så långsökt berättelser ha uppstått genom någon sorts "kulturell konvergent evolution", alltså en sorts motsvarighet till evolutionsbiologernas förklaring till att ögon hos blötdjur (bläckfiskar) och människor har samma grundkonstruktion, det vill säga att slump och miljö såg till att det råkade bli så? Knappast. En långt troligare förklaring är att mänskligheten fanns i ett och samma geografiska område i det tredje årtusendet före Kristus,⁴ och därifrån (Babel) spreds man ut över jorden och tog med sig en gemensam berättelse om stjärnbildernas namn (och om syndafloden).

Någon läsare kanske invänder att sekulär antropologi menar att Nordamerikas invånare vandrade över ett torrlagt Berings sund för 10–12 000 år sedan. Ja, men enligt biblisk tidsskala skedde det för ungefär 3000 år sedan, när inlandsisarna efter syndafloden fortfarande band stora mängder vatten, som du kan läsa mer om i Michael Oards artikel på s 14. Och det ovan nämnda tycks bekräfta det tidsperspektivet.

NOTER

1. Den här berättelsen och underlaget till artikeln hittade jag på Answers in Genesis webbsida <https://answersingenesis.org/astronomy/stars/do-big-and-little-dipper-support-bible-timeline/> (kortare: krymp.nu/2KE)
2. I Bibeln omnämns Sjustjärnorna i Job 9:9, 38:31 och Amos 5:8.
3. Citatet (förf. övers) är ursprungligen från Haliburton, R.G., Primitive traditions as to the Pleiades, Nature 25:100–101, 1 December 1881; s. 100, hämtat från CMI:s artikel Constellations a legacy of Babel på <https://creation.com/constellations-a-legacy-of-babel> (kortare: <https://krymp.nu/2Lg>)
4. Forskarna tycks nämligen eniga om att stjärnbilderna faktiskt fick sina namn någonstans i Mellanöstern i tidsintervallet 2100–2800 f Kr av rent astronomiska skäl, beroende på att jordaxelns lutning förändras ("wobblar") genom historien vilket i sin tur påverkar stjärnbildernas utseende. Den intresserade kan läsa mer om detta på <https://creation.com/constellations-a-legacy-of-babel> (kortare: krymp.nu/2KH)